

Oase als oase

Een oase is alleen maar wat hij is in relatie tot de 'woestijn' die hem omgeeft. "Woestijn" betekent dan: onherbergzaamheid (zeker voor ons mensen) en beproeving. "Woestijn" heeft in relatie tot de oase negatieve connotaties. Midden in die onherbergzaamheid kan je een fata morgana hebben van de oase waar je zo naar verlangt. Zelf heb ik nooit de 'echte' woestijn ervaren, met zijn hitte overdag en koude 's nachts, met zijn droogte vooral. Ecologisch gezien fascineren mij zulke extreme milieus, de tropische woestijn en de arctische en antarctische werelden. Dat daar nog iets kan leven! En ook hoe mensen daar overleven en leven. Ik lees erover, maar heb een dergelijke 'wildernis' nog nooit aan den lijve meegemaakt.

Een oase in de zin van de Stichting Oase wordt gedefinieerd in tegenstelling tot een door en door in cultuur gebrachte omgeving, waar spontane vegetatie en spontaan dierenleven marginaal geworden zijn. In extremis een 'steenwoestijn' – zoals de dichter Geerten Gossaert schreef over 'de steenwoestijn der grauw' ellendewijken.' Inclusief armoede, eenvormigheid, verval, treurnis.

In steden zijn voor mij oases groene, maar vooral ook stille plekken. Een kathedraal kan dat effect hebben – de herrie ontvluchten om weer 'tot jezelf' te komen. Het staat me nog helder voor de geest: in hartje Oxford de 'inner court' van New College (in werkelijkheid een van de oudste colleges): een kloostergang die een groene ruimte omsluit, met daarin een fraaie oude Moseik, met daarin een zingende Roodborst. Als je de poort van het college binnengaat kom je eerst in een grotere 'hof' met daar omheen de verblijven van studenten en staf, dan passeer je de kapel en daarachter, erbij aansluitend, die 'inner court'. Van de verkeersherrie van de stad is hier nagenoeg niets meer te horen. Wij zijn er lang gebleven... Of in die andere universiteitsstad, Cambridge, een mooie zaterdagochtend eind februari op het terrein van Emmanuel College: vele bloeiende Winteraconieten, rust en bezonnenheid, 'tranquility'. Het gaat niet alleen om fysiek lawaai en het ontbreken daarvan, maar ook om 'tot rust komen' in de zin van 'ont-haasten'. Er zijn plekken die op mij dat effect hebben: vanwege fysieke

Het ontstaan van graslanden in onze streken

Ger Londo

In het vorige nummer van Oase hebben we kunnen lezen hoe grassen en natuurlijke graslanden (steppen) ontstaan zijn. In onze streken beperkte grasland zich oorspronkelijk tot de kuststrook. In het binnenland ontstonden graslanden pas toen de mens hier veeteelt ging bedrijven.

Uitbreiding van het graslandareaal door de veeteelt

Ongeveer 7500 jaar v. Chr. ontstond de veeteelt. Het eerst ontwikkelde de veeteelt zich in streken waar graslanden van nature voorkwamen, namelijk in de steppen. Daar werden wilde herbivoren (o.a. oerrund, wilde paarden) vervangen door gedomesticeerde dieren zoals het huusrund en diverse gefokte paardenrassen. Geleidelijk aan breidde de veeteelt zich ook uit naar gebieden die met bos begroeid waren zoals het grootste deel van Centraal - en West-Europa. Daar werden bossen gekapt of gebrand waarna begrazing werd ingesteld. Daardoor ontstonden op grote schaal nieuwe graslanden (zie o.a. Londo, 1997; Pott, 1998). Waar de bodem (zeer) voedselarm was of werd, kwam heide tot ontwikkeling in plaats van grasland. Veel grasland ontstond hier door ontwatering van vennen.

Die nieuwe graslanden ontwikkelden zich op spontane, natuurlijke wijze. Ze werden niet ingezaaid en ook nergens intensief bemest (daar was trouwens geen mest genoeg voor). Bij de verspreiding van zaden van graslandplanten hebben de gedomesticeerde grazers een grote rol gespeeld (Poschod & Bonn, 1998). De nieuwe graslanden leken sterk op de graslanden die elders van nature voorkwamen zoals de steppe. Niet alleen wat de soortensamenstelling betreft, maar ook aangaande het beheer. Wanneer ze niet begraaasd (ofwel gemaaid) worden, gaan ze verruigen en neemt de soortenrijkdom af. En in ons klimaat gaat grasland dan vroeg of laat in struikgewas en bos over.

Een grote variatie aan wilde graslanden

Onder 'wilde graslanden' vatten we hier zowel de graslanden samen die onder invloed van de vroegere veeteelt zijn ontstaan als de graslanden die al van nature in zeeduinen en op kwelders voorkwamen. Dit ter onderscheiding van de huidige intensief bemeste 'cultuurgraslanden'.

In ons land ontstond destijds een grote variatie aan wilde graslanden door de volgende oorzaken:

- De lange tijd (sinds de prehistorie) waarin grasland zich kon ontwikkelen.
- De grote mate aan continuïteit in het gebruik en beheer. Veel graslanden werden alleen begraaasd, andere alleen gemaaid ofwel gemaaid met nabeweiding. Per grasland was het vroegere beheer (vrij) constant.
- Mest was schaars en werd slechts aan een klein deel van de graslanden toegediend. Zeker vergeleken met onze huidige overbemeste cultuurgraslanden waren de vroegere graslanden (vrij) voedselarm en overheersten de schraallanden.
- Vanaf boerderij of dorp was een menselijke beïnvloedingsgradiënt aanwezig:



Mierenbult met dominantie van muurpeper in Noordfrans kalkgrasland

vlakbij werd het meest gemest en het intensiefst begraasd. Verder weg nam de beïnvloeding af.

- In ons land is een grote variatie aan milieutypen aanwezig; de soortensamenstelling van graslanden wordt in eerste instantie door bodem en grondwater bepaald.

Vergeleken met de tegenwoordige cultuurgraslanden waren de vroegere graslanden zeer rijk aan planten- en diersoorten. Maar er valt op te merken dat niet alle wilde graslanden soorten- en bloemrijk waren. Het grootste deel van onze vroegere blauwgraslanden was bijvoorbeeld vrij soortenarm. Pijpenstrootje domineerde en naast wat zeggesoorten, blauwe knoop en nog enkele soorten was het vaak gauw bekeken. Soortenrijke blauwgraslanden met o.a. orchideeënsoorten kwamen altijd plaatselijk voor, op plekken met een bijzonder milieu. Bijvoorbeeld waar een bodemgradiënt van veen naar klei aanwezig was of waar sprake was van z.g. diepe kwel van kalkrijk grondwater.

Ook in droge omstandigheden levert een voedselarme bodem niet altijd een soortenrijk of bloemrijk grasland op. **Door in de natuur goed op soortenrijke graslanden en hun milieu te letten, doen we kennis op om er bij de aanleg van natuurtuinen ons voordeel mee te doen!**

Deel 3 van de "Vegetatie van Nederland" en deel 2 van de "Atlas van plantengemeenschappen" in Nederland geven een goed overzicht van onze graslandgemeenschappen. Veel gemeenschappen zijn (zeer) zeldzaam geworden ten gevolge van de moderne veeteelt waarbij graslanden intensief bemest worden en periodiek worden gescheurd en opnieuw ingezaaid met cultuurrassen van enkele hoogproductieve grassoorten. Tegen dergelijke invloeden zijn verreweg de meeste soorten van de wilde graslanden niet opgewassen. Die verdwijnen uit het cultuurgrasland en komen alleen nog maar in natuurreservaten voor alsook hier en daar in (voldoend schrale) bermen.

Maaien en begrazen

Het maaien is een typische cultuurmaatregel die ontstaan is in streken waar een hooivoorraad moest worden aangelegd om het vee de winter door te laten komen. Waar winters zacht zijn, zoals in Ierland of Bretagne, kan vee buiten blijven en is hooien niet strikt nodig.

Maaien en begrazen hebben een verschillend effect op het grasland. Bij begrazing blijven meer voedingsstoffen in de kringloop (via de faeces van de grazers) dan bij maaien. Door de afvoer van het hooi worden bij maaien meer voedingsstoffen afgevoerd. Maaien geeft dan ook een snellere verschraving van

kenmerken van de plek, meestal in combinatie met de mensen die deze plek bewonen. Ik kom er graag, zelfs voor vergaderingen, waar ik inmiddels al teveel van heb meegemaakt in mijn leven; op Stoutenburg bijvoorbeeld, de plek van het Franciscaans Milieu-project. En in Beuningen, bij Oase, zowel binnen als in de tuin. Plekken van gastvrijheid, van ont-moeten, waar je tot jezelf kunt komen. Dat dit niet altijd samengaat met uiterlijke stilte bleek eens toen we in de tuin van Oase vergaderden, begin juni. Af en toe moesten we ons gesprek onderbreken vanwege het indruk-wekkende koor van kwakende kikkers in de vijver. Mogen er vele van zulke oases als Oase zijn, blijven en komen, mede door de Stichting Oase. Als correctie op de hektiek en haast van de moderne samenleving. Om meer mens te worden.

Kees Both, Hoevelaken



OASE

Als ik alleen ben, dan
Voel ik me eenzaam als in een woestijn,
Hopend op een oase in de nabijheid
Waar ik mijn dorst kan lessen met
vriendschap en genegenheid.

Als ik aan Oase denk, dan
Zie ik een bloemenzee met vlinders
En kikkers in het water
En voel ik mij omgeven door mijn
vrienden van nu en later.

Als ik vlinders zie, dan
Denk ik terug aan Oase,
En waan ik me in een woestijn
Waar het leven kan aarden in alle
schijn.

Als ik bij Oase ben, dan
Voel ik me niet alleen op aarde
En geniet ik van wat die plek te bieden
heeft
Met zijn lemen huis en al wat leeft.

Sjap Holst, Geldrop

Albezou, een oase ergens tussen hemel & aarde

'Oase' klinkt reeds lang vertrouwd in het Gentse...

Reeds 24 jaar begeleiden vrijwilligers vakantiecampen voor jongeren in Zuid Frankrijk in de Cevenne-streek.

Jongeren tussen 16 en 20 jaar leven er twee weken samen op een boerderij, sommigen onder hen komen uit de bijzondere jeugdbijstand. Albezou richt zich tot alle jongeren, maar heel nadrukkelijk ook tot maatschappelijk kwetsbare jongeren en hun thuismilieu. Met groot respect voor het unieke van iedere jongere.

Die plek heb ik 15 jaar geleden 'een oase tussen hemel en aarde' genoemd omdat harde grenzen tussen jongeren verzachten door samen 'waardevol' te leven: sober, geweldloos, bewust. Ik herinner me nog een jongen die me toevertrouwde dat het de enige plek was in zijn leven waar hij zijn stoer masker mocht afleggen.

De boerderij ligt op een bergflank dichtbij de kolkende rivier de Altier. We leven er eenvoudig, dicht bij de natuur. Een bron, geen electriciteit, een houtkachel waarop gekookt wordt.... En dan de overweldigende natuur rondom met kastanjabossen, bergflanken met droog gestapelde muren, indrukwekkend handenwerk van generaties.

We werken er met de jongeren, onderhouden de moestuin, zwemen in de rivier, bakken brood in de granieten oven en genieten van indrukwekkende sterrenhemels.

Die dankbare ontvankelijkheid, dat respectvol genieten van mens en natuur vind ik ook zo sterk terug in Oase bij Willy en Marianne en allen die Oase in Beuningen meedragen.

Oase: stille kracht als antwoord op t  luide macht.

Jean-François Van den Abeele,
Gent



Door rundvee begraasd binnenduin bij Bakkum. Het stoppen van begrazing zou leiden tot het verdwijnen van het soortenrijke duingrasland en tot de vorming van struikgewas en bos.

voorheen bemeste graslanden dan begrazen.

Uitgebreid graslandonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat (niet te intensieve) begrazing in het algemeen tot meer variatie in graslanden en tot een grotere soortenrijkdom leidt dan maaien. Dat is niet zo verwonderlijk omdat we in het vorige artikel gelezen hebben dat begrazing een natuurlijke factor is van de oorspronkelijke graslanden (steppen). Wanneer we letten op de effecten van begrazing wordt dat ook begrijpelijk. Die invloeden zijn:

- Afvreten van de vegetatie
- Bemesting via faeces en urine
- Betreding

Deze drie invloeden vinden min of meer gradi ntsgewijs plaats. Niet overal wordt grasland immers kort afgegraasd. Bij extensieve begrazing blijven ook ruige plekken over met overgangen tussen lage en hoge begroeiing. Op mestplekken ontwikkelt zich een voedselrijker grasland dan op plaatsen waar geen mest terechtkomt. Door betreding ontstaat bodemverdichting waar diverse planten gunstig op reageren zoals madeliefje en grote weegbree, maar andere ongunstig. Er ontstaan gradaties in bodemverdichting omdat vee lang niet overal even vaak loopt. Bij begrazing ontstaat dus een ruimtelijke variatie in diverse beïnvloedingen.

Vergeleken daarmee heeft maaien een minder gevarieerd effect. Over een grote oppervlakte vindt die maatregel homogeen plaats. Wel kan van perceel tot perceel variatie optreden als gevolg van verschillen in maaitijd of van het aantal maaibeurten per jaar.

Bij maaien wordt microreliëf in de vorm van molshopen en mierenbulten genivelleerd door de maaiapparatuur. Dit in tegenstelling tot (vooral permanente extensieve) begrazing. Daar worden mierenbulten in de loop van vele jaren verder uitgebouwd (ze worden zelden vertrapt; het vee loopt er omheen) en vormen een apart micromilieu waar sommige soorten zich bijzonder thuisvoelen. Zo hebben geel zonnerosje en grote tijm in kalkgraslanden een voorliefde voor mierenbulten, want daar is een goed gedraineerd en extra droog milieu.

Begrazing in natuurtuinen

Voor grasland in natuurtuinen komt begrazing meestal niet in aanmerking omdat de oppervlakte daarvoor in de regel te klein is en omdat er andere begroeiingen voorkomen waarvoor begrazing niet wenselijk is. En verder is het



Hooiland op drassige bodem in De Bruuk bij Groesbeek. Ophouden met maaien zal hier leiden tot de vorming van broekbos.

zo dat de grootste bloemenrijkdom verkregen wordt bij (niet te vroeg) maaien! Bij begrazing vanaf het voorjaar wordt veel gewas weggevreten en komt er uiteraard minder in bloei.

Wel kan soms nabeweiding in natuurtuinen toegepast worden zoals o.a. in de Orchideeëntuin in het Gerendal (Zuid-Limburg) en in het Heempark Tenellapas op Voorne plaatsvindt. Na het maaien in de loop van de zomer (juli – augustus) treedt hergroei van het grasland op. Via begrazing met schapen in nazomer en herfst wordt die hergroei weggenomen en gaat het grasland kort afgegraasd de winter in. Dat is het beste voor een goede graslandontwikkeling. Bovendien gaat de nabeweiding de ontwikkeling van een dikke gesloten moslaag tegen, hetgeen eveneens gunstig is voor een grote soortenrijkdom. Voor toepassing in kleinschalige situaties zoals natuurtuinen zijn schapen het geschiktst. Ze geven minder vertrapping dan paarden of koeien.

Literatuur

- Londo, G., 1997. Natuurontwikkeling. Backhuys Publishers, Leiden.
- Poschlod, P. & S. Bonn, 1998. Changing dispersal processes in the central European landscape since the last ice age: an explanation for the actual decrease of plant species richness in different habitats? *Acta Botanica Neerlandica* 47 (1): 27-44.
- Pott, R., 1998. Effects of human interference on the landscape with special reference to the role of grazing livestock. In: M.F. Wallis de Vries, J.P. Bakker & S.E. van Wieren (eds). *Grazing and conservation management*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Schaminée, J.J., A.H.F. Stortelder & E.J. Weeda, 1996. *De Vegetatie van Nederland 3. Plantengemeenschappen van graslanden, zomen en droge heiden*. Opulus Press, Uppsala, Leiden.
- Weeda, E.J., J.H.J. Schaminée & L. van Duuren, 2002. *Atlas van plantengemeenschappen in Nederland deel 2. Graslanden, zomen en droge heiden*. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Ger Londo is vegetatiekundige en deskundig op het gebied van natuurtuinaanleg en -beheer
Adres: Proeftuin 13, 3925 BJ Scherpenzeel. e-mail: glondo@hetnet.nl

Door het raam van mijn atelier zie ik de Oase-tuin. De vogels begeleiden zingend mijn werk. Ze duiken soms zomaar op in mijn schilderijen. Als die schilderijen eens net zo zouden zingen als de vogels! Zij geven kleur aan de wereld, als nacht en dag elkaar ontmoeten in de schemering.

Die kleine vogel,
hij floot
uit zijn spitse snavel,
glanzend geel;
hij uit een lied

.....
een merel op een tak
beladen met geel.

De kleine vogel uit een lied.
Er gaan groepjes bezoekers langs mijn raam. Ze zien er uit als wandelaars. Maar ze staan meer stil dan ze lopen. Ze kijken. Wat zien ze?

'Vola con gli occhi per questo giardino'; vlieg rond met uw ogen door deze tuin. Dit schrijft Dante. Hij heeft het dan over de Hemel. Mij is het aardse paradijs al genoeg. Zoals ik het ken van de middeleeuwse wereldkaart. Het Paradijs is erop nauwkeurig aangegeven in het tweestromenland van Tigris en Eufraat. Als kind heb ik die kaart vaak bestudeerd.

Weemoedig droomde ik van die verloren paradijselijke Staat. Dat Paradijs moet een oase geweest zijn. Er was immers een poort waar door je heengezonden kon worden.

Is het Paradijs verloren?

Als ik uit het raam van het atelier kijk zie ik de tuin van Oase. Hoor ik de Oase-vogels, de Oase-kickers. Ruik ik de Oase-linde, de Oase-rozen.

In dit Paradijs mag ik blijven. Het is zo kwetsbaar omdat het verloren kan gaan.

Doch, de paradijselijke staat is een innerlijke staat. Een soevereine staat. De ideale staat om in te verwijlen.

Het is de staat van Zijn temidden van de staat van Hebben.

Henk Hage, Beuningen